

⁹ Конвенція про права дитини від 20.11.1989, ратифікована Україною 27 вересня 1991 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_021

¹⁰ Конвенція про контакт з дітьми від 15.05.2003, ратифікована Україною 9 вересня 2009 року – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_659

¹¹ Головацук А. П. Допоміжні репродуктивні технології як спосіб реалізації права на материнство // Верховенство права, законність та права людини: Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 28–29 червня 2012 р. – К.: Центр правових наукових досліджень, 2012. – С. 32.

¹² Аналітична записка «Щодо напрямків соціальної підтримки сім'ї в контексті реалізації демографічної політики в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/940/>

Резюме

Засць В. А. Становлення та розвиток прав людини в репродуктивній медицині.

У статті розглянуто актуальні проблеми виникнення та розвитку прав людини в репродуктивній медицині. Розкрито спірне питання анонімного донорства на прикладі європейських держав та України. Акцентується увага на необхідності удосконалення законодавства України в частині прав та свобод людини і громадянина в репродуктивній медицині, а саме прав дитини, прав батьків та донорів.

Ключові слова: права людини в репродуктивній медицині, донор, донорство, права дитини, права донора, права пацієнта, права батьків;

Резюме

Заец В. А. Становление и развитие прав человека в репродуктивной медицине.

В статье рассмотрены актуальные проблемы возникновения и развития прав человека в репродуктивной медицине. Раскрыт спорный вопрос анонимного донорства на примере европейских государств и Украины. Акцентируется внимание на необходимости усовершенствования законодательства Украины в части прав и свобод человека и гражданина в репродуктивной медицине, а именно прав ребенка, прав родителей и доноров.

Ключевые слова: права человека в репродуктивной медицине, донор, донорство, права человека, права донора, права пациента, права родителей.

Summary

Zayets V. Establishment and development human rights in reproductive medicine.

The article deals with actual problems of establishment and development human rights in reproductive medicine. Revealed controversial issue of anonymous donation as an example of European countries and Ukraine. Attention is focused on the need of improving the legislation of Ukraine regarding human rights and freedoms of man and citizen in reproductive medicine, such as children's rights, the rights of parents and donors.

Key words: human rights in reproductive medicine, donor, donation, children's rights, donor's rights, patient's rights and parent's rights.

Отримано 14.10.2014

УДК 340.1, УДК 346.1

Є. Є. ЗВОНКОВ

*Євген Євгенович Звонков, студент IV курсу
Київського університету права НАН України*

КОРПОРАТИВНІ АКТИ: ПРИРОДА, СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ

Система джерел права була і лишається однією з найактуальніших тем сьогодення. В історичній ретроспективі одні джерела відіграють більшу роль в державно-правовому житті, інші стають другорядними або зникають зовсім. Утім, можна спостерігати і зворотній процес: коли сьогодні з'являються або стають важливими джерела, які в певних просторово-часових вимірах не відгравали помітної ролі, зокрема, це може бути справедливим для нормативного договору, корпоративних актів тощо.

Зрозуміло, що корпоративна нормотворчість має бути гармонійно вписана у вітчизняну правову систему, відповідати загальним правилам та техніці правотворчості, відзначатись високою правовою культурою. Для цього необхідно визначити місце корпоративних актів у загальній ієрархії правових актів, з'ясувати особливості їх реалізації, ступінь обов'язковості та механізми забезпечення, які застосовуються суб'єктами приватного права.

Вимоги до техніки створення корпоративних актів потрібно чітко визначити. Внутрішні документи обмежені рамками закону і мають відповідати всім вимогам і водночас здійснювати більш гнучке налагодження механізму регулювання відносин.

© Є. Є. Звонков, 2014

Корпоративні акти, що приймаються організаціями і не суперечать законодавству, мають обов'язкову юридичну силу для всіх суб'єктів внутрішніх відносин, а також державних органів, інших комерційних та некомерційних організацій. Вони відіграють важливу роль у процесах правозастосування та правореалізації. Корпоративні акти широко застосовуються судовими органами, зокрема, при розгляді спорів про виконання договорів та визнання угод недійсними, спорів, пов'язаних із прийняттям та виконанням управлінських рішень організації, трудових спорів тощо.

Функціонування корпоративних актів є важливим не лише в умовах суперечливого правового регулювання, а й при розвиненій юридичній техніці та ефективному механізмі правового регулювання. Корпоративні акти є невід'ємною ланкою загальної системи чинних нормативних актів, яка забезпечує чітке, оперативне та однозначне застосування законодавства у практиці підприємств, організацій, об'єднань громадян. Злагоджене функціонування системи джерел права неможливе без включення до неї корпоративних регуляторів та визначення їх функціонального навантаження. На сьогодні корпоративні акти є феноменом, правова природа якого ще неоднозначно не визначена та до кінця не досліджена у теоретичному аспекті. Цією проблемою опікувалися в різні часи: О. Кибенко, Н. Оніщенко, О. Скакун, О. Щербина тощо. Отже, актуалізація місця і ролі корпоративних актів у правовій системі, їх застосування у широкому колі правовідносин зумовлюють необхідність ретельного, комплексного дослідження цього явища, надання йому змістовного наукового характеру.

Дія корпоративного акта безпосередньо пов'язана з такою категорією, як юридична сила. Юридична сила акта – це його загальнообов'язковість у співвідношенні з іншими актами і обов'язковість для виконання всіма громадянами та юридичними особами. Юридична сила акта визначається місцем у системі органів держави того органу, від імені якого він виданий. Ця формула є прийнятною щодо актів органів державної влади, однак як можна визначити юридичну силу корпоративного акта, котрий приймається від імені організації, що не входить до складу державних органів?

У зв'язку з наведеним ми вважаємо, що не завжди буде правильним говорити про юридичну силу акта залежно від місця органу, що його видав, у загальній системі державної влади. Натомість нами пропонується, пов'язувати юридичну силу акта зі ступенем його загальності. Чим вищий рівень загальності нормативного акта, тим більшу юридичну силу він має. На основі такого співвідношення можна чітко уявити ієрархію всіх нормативних актів у правовій системі. Корпоративні акти у цій ієрархії посідають нижній щабель, оскільки вони мають сферу дії, обмежену відносинами конкретної юридичної особи.

Індивідуальні акти риси загальності не мають, тому їх градація за цією ознакою є неможливою. Юридична сила корпоративних актів індивідуального характеру скоріше визначається закріпленими за правотворчим суб'єктом повноваженнями. Одночасно з наданням організації повноважень вирішувати на власний розсуд певні питання, вона стає компетентним органом щодо прийняття відповідних актів, при цьому органи державної влади не мають права імперативного регулювати відносини, які передані на самостійне вирішення приватних суб'єктів, якщо законом не передбачені певні винятки. Наприклад, для державних та комунальних підприємств у ряді ситуацій необхідне узгодження з власником майна. Правова природа корпоративного акта безпосередньо пов'язана з процесом правотворчості.

Загальновідомо, що соціальне регулювання можна визначити як закономірний суспільний процес, що за допомогою особливого механізму визначає і впорядковує поведінку людей, забезпечує стабільність та організованість зв'язків між ними.

Встановлено, що на відміну від біологічного регулювання, яке відбувається на основі об'єктивних законів природи, соціальне регулювання здійснюється за допомогою правил та законів, встановлених людьми, і містить ознаки суспільної свідомості – абстрактність, узагальненість, ідеальність мети. Ці риси людської свідомості й визначають таку еволюційну ознаку соціального регулювання, як нормативність.

Серед нормативних регуляторів ми виділяємо корпоративний, який є різновидом соціально-нормативного, і володіє всіма суттєвими рисами останнього, серед них: 1) соціальна природа; 2) об'єктивність; 3) наявність особливого механізму регулювання; 4) нормативність.

Особливими рисами корпоративного регулювання є наступні:

Реалізація в рамках певної організації. Такою організацією може бути як корпорація-інститут, тобто спільнота людей, сформована в результаті диференціації суспільства на окремі прошарки, групи як наслідок розкладу родового ладу, так і корпорація-установа, що є результатом розвитку в суспільстві підприємницьких засад.

Специфіка механізму корпоративного регулювання включає: 1) засоби впливу – корпоративні норми; 2) сукупність методів та способів впливу, серед яких домінує спонукання та заохочення; 3) структури, які здійснюють корпоративне регулювання.

Отже, корпоративне регулювання – це інституціональний вид регулювання, що здійснюється на рівні певної соціальної організації локального характеру шляхом впливу на поведінку її членів за допомогою специфічних засобів, які безпосередньо встановлюються і підтримуються організацією (М. Томашевська та ін.).

Отже, враховуючи, що корпоративний акт має такі ознаки: документальна форма; офіційний характер; приймається лише компетентним органом у встановленому процесуальному порядку; автономний статус суб'єкта правотворчості; правотворчий характер (спрямований на встановлення, зміну чи припинення правовідносин); приймається в рамках диспозитивного дозволу законодавства; цільова орієнтація; узгодженість у рамках внутрішньої нормативної системи; загальнообов'язковість; обмежений об'єкт регулювання; випереджаюче відображення суспільного життя.

Враховуючи вищезазначене вважаємо, що корпоративний акт – це документ встановленої форми, виданий від імені юридичної особи її компетентним органом згідно з встановленою процедурою, з метою регулювання відносин, що складаються в процесі діяльності цієї юридичної особи, і містить обов'язкові для виконання правила та встановлює, змінює чи припиняє правовідносини (Н. Оніщенко, М. Томашевська).

Щодо різновидів корпоративних актів пропонуємо класифікацію за такими критеріями: 1) суб'єктом корпоративної нормотворчості; 2) нормативною природою; 3) сферою дії; 4) юридичною силою; 5) галузевою ознакою; 6) підставою прийняття; 7) порядком доведення до адресата; 8) спрямованістю приписів; 9) видом організації; 10) дією у часі; і 1) характером компетенції органу, що прийняв акт.

Окрема увага звернена на те, що існує неоднозначність у розумінні корпоративної нормотворчості; виокремлено її причини, які полягають у відмінності наукових підходів до повноважень організацій щодо прийняття власних актів. Корпоративна нормотворчість не є делегованою чи санкціонованою з боку держави, а є закріпленим державою за організаціями повноваженням здійснювати правотворчі функції.

Отже, корпоративні акти належать до загальної ієрархії нормативно-правових актів, у якій вони за своєю юридичною силою займають нижній щабель, оскільки мають найменший рівень загальності і сфера їх дії обмежена відносинами конкретної юридичної особи.

Хочемо звернути особливу увагу на основні фактори, які визначають необхідність проведення уніфікації корпоративних актів – це єдність державного економічного простору, міжнародна інтеграція, яка передбачає наявність певних стандартів щодо форми і змісту корпоративних актів та формування корпоративних правовідносин.

Уніфікація корпоративних актів – сукупність способів типового регулювання корпоративних відносин та узагальнення зовнішніх форм і ознак актів, що видаються організаціями, спрямованих на зменшення множини їх видів та забезпечення єдиних підходів у їх застосуванні, які при цьому не порушують об'єктивно необхідного ступеня спеціалізації.

На основі теоретичного узагальнення можемо зробити висновок, що завданням уніфікації корпоративних актів є: 1) забезпечення єдності видів і різновидів корпоративних актів; 2) встановлення єдиних обов'язкових вимог до змісту корпоративних актів; 3) формування єдиної системи загально визначених термінів.

Проаналізувавши особливості корпоративних актів, наголошуємо, що їх уніфікація може бути: загальною, яка здійснюється на рівні найбільш загальних правових приписів і однаковою мірою стосується всіх нормативно-правових актів, у тому числі корпоративних; відомчою, яка відбувається на галузевому рівні, та внутрішньоорганізаційною (корпоративною), що проводиться організацією стосовно власних корпоративних актів.

Серед особливостей уніфікації корпоративних актів можемо наголосити на наступних:

- вона має місце на різних рівнях правової матерії й враховує вимоги найбільш загальних правових регуляторів, а тому виконує спеціальну правову функцію гармонізації та узгодження до певної міри різних правових форм – корпоративних норм з нормами права;

- її окремі види спрямовані на типізацію регулювання в рамках лише одного суб'єкта права – конкретної організації;

- висока ступінь спеціалізації корпоративних актів забезпечує оптимальний рівень особливості корпоративних норм;

- слід пам'ятати, що уніфікація корпоративних актів є менш тривалим за часом процесом, ніж уніфікація нормативно-правових актів, оскільки стосується меншого за кількістю та предметною розрізненістю нормативного матеріалу;

- вона проводиться як державними органами, так і суб'єктами приватного права, тому поряд із загальнодержавними інтересами враховує приватні чи колективні потреби.

Крім того, слід мати на увазі, що поширеною є практика застосування типових форм корпоративних актів, які складаються законодавцем і наводяться у спеціальних нормативних документах. Це стосується насамперед установчих документів. Необхідно підкреслити прогресивне значення цих процесів, яке полягає у тому, що для особи, яка хоче розпочати підприємницьку або громадську діяльність шляхом створення спеціального суб'єкта права, полегшується проходження реєстраційних процедур, оскільки законодавець прямо вказує, які положення він хотів би бачити закріпленими в установчих документах, щоб презюмувати законність створення та діяльності майбутньої юридичної особи.

Водночас слід зазначити, що, незважаючи на тенденцію до посилення законодавчої регламентації положень установчих документів, принцип диспозитивності все-таки продовжує бути основою державного впливу на сферу корпоративних відносин.

Побіжний розгляд сутності та природи корпоративних актів був би не повним без вивчення санкцій, які застосовуються у корпоративних правовідносинах. У зв'язку із цим виявлено, що найбільш поширеними є санкції, зміст яких становить застосування суспільного впливу. Такі санкції мають публічний характер, тобто порушник карається шляхом поширення інформації про його недобросовісність, неправомірність його поведінки чи її антисоціальний характер. В умовах громадянського суспільства учасники корпоративних правовідносин швидше реагуватимуть на загрозу їх репутації, спричинену публічним осудом, аніж на економічні чи правові санкції.

Осуд як різновид юридичної санкції передбачає наявність спеціального суб'єкта правозастосування – публічного (наприклад, суд) або приватного (інвестор, преса), який повинен мати соціальний, як правило,

моральний авторитет у громадськості й у самого порушника, а також вагоме професійне чи особистісне значення для реалізації суспільних відносин у відповідній сфері.

Найбільш суворою санкцією за порушення корпоративних норм є припинення членства в організації й автоматично позбавлення особи права здійснювати окремий вид діяльності чи мати певний соціальний або професійний статус, який безпосередньо залежить від участі у спеціальній організації. У цьому випадку виключення з організації означає не лише формальне припинення членства, а й позбавлення права бути учасником певного виду соціальних відносин.

При цьому слід враховувати дуалізм корпоративних актів, які є атрибутом громадянського суспільства, нормативним засобом здійснення автономної регуляції суб'єктами своєї поведінки, і водночас – елементом правової системи, складовою джерел права, що в ряді випадків забезпечується державним примусом. Тому частина корпоративних актів, які мають правовий характер, зазнає більш детального, до певної міри, імперативного регулювання. Водночас вони забезпечуються державно-владними санкціями. З іншого боку, певний масив актів неюридичного змісту взагалі може не зазнавати державного втручання. Такі акти забезпечуються іншими, ніж право, засобами (громадська думка, внутрішнє переконання, власне корпоративні засоби впливу).

Належність корпоративного акта до системи локального регулювання та водночас загальнообов'язковість на рівні всієї системи правового регулювання визначає подвійний характер його юридичної сили. Остання визначається на загальнодержавному рівні закріпленими за організацією як автономним суб'єктом правотворчими повноваженнями та ступенем загальності корпоративних нормативних актів, а на локальному рівні – місцем корпоративного органу, що прийняв акт у внутрішній системі організації.

Отже, корпоративний акт є самостійним джерелом права, яке встановлюється шляхом здійснення прямого правотворення колективними приватно-правовими суб'єктами в рамках реалізації наданого їм законодавством права, що є складовою їх правособ'єктності.

¹ Давид Р. Основные правовые системы современности / Р. Давид, К. Жоффре-Спинози. – М.: Междунар. отнош., 1999. – 400 с.

² Зивс С. Л. Источники права / С. Л. Зивс. – М.: Наука, 1981. – 240 с.

³ Кибенко О. Р. Корпоративное право / О. Р. Кибенко. – Х.: Эспада, 1999. – 480 с.

⁴ Томашевська М. О. Поняття, сутність та значення корпоративних актів / М. О. Томашевська // Держава і право. – Вип. 25. – 2004. – С. 38–43.

⁵ Юридическая энциклопедия / Под ред. Б. Н. Топорнина. – М.: Юристь, 2001. – 1272 с.

Резюме

Звонков Є. Є. Корпоративні акти: природа, сутність та значення.

Природа та сутність корпоративного права, корпоративних правовідносин, корпоративної уніфікації, на жаль, вивчена не достатньо у вітчизняній юридичній науці. Автор наголошує на необхідності подолання цієї прогалини та суттєвого покращення юридичної теорії та практики по розробленню та впровадженню знань про корпоративні акти, корпоративну нормотворчість, корпоративну норму, корпоративну уніфікацію тощо.

Ключові слова: корпоративний акт, корпоративна норма, корпоративні правовідносини, корпоративна нормотворчість, корпоративна уніфікація.

Резюме

Звонков Е. Е. Корпоративные акты: природа, сущность и значение.

Природа и сущность корпоративного права, корпоративных правоотношений, корпоративной унификации, к сожалению, изучена недостаточно в отечественной юридической науке. Автор подчеркивает необходимость преодоления этого пробела и существенного улучшения юридической теории и практики по разработке и внедрению знаний о корпоративных актах, корпоративную нормотворчество, корпоративную норму, корпоративную унификацию т.д.

Ключевые слова: корпоративный акт, корпоративная норма, корпоративные правоотношения, корпоративная нормотворчество, корпоративная унификация.

Summary

Zvonkov Y. Corporate Acts: nature, essence and meaning.

The nature and essence of corporate law, corporate relations, corporate unification, unfortunately, not been sufficiently studied in domestic jurisprudence. The author stresses the need to bridge this gap and substantial improvement of legal theory and practice in the development and implementation of knowledge about corporate acts, corporate rulemaking, corporate standards, corporate unification.

Key words: corporate act, corporate rate, corporate legal, corporate rulemaking, corporate unification.

Отримано 15.10.2014